

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Yeşilyurt
Samsun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Samsun-Türkiye
e-posta: yasar.yesilyurt@samsun.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 14. 01. 2025
Kabul tarihi-Date of acceptance: 06. 05. 2025
Yayın tarihi-Date of publication: 31. 05. 2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyduklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant Support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Kutsal Vatandaşlık ve Ulus: Modern Devletin Teolojik İnşası

Öz

Bu makale, modern ulus devletin teolojik kökenlerini ve vatandaşlık kavramının kutsallaştırılması sürecini ele almaktadır. Ulus devlet, modern dönemde belirli bir topluluğu “ulus” olarak tanımlayarak, vatandaşlık statüsünü sadece hukuki bir konumdan ideolojik bir bağlılık aracı haline getirmiştir. Bu bağlamda vatandaşlık, modern devletin siyasal ve toplumsal düzenini inşa eden temel bir mekanizma olarak öne çıkar. Rousseau’nun toplumsal sözleşme anlayışı, bireylerin özgürlüklerinden vazgeçerek devlete bağlanmalarını vatandaşlığın meşruiyet temeli olarak sunar. Weber’in Protestan ahlakı üzerine yaptığı analizler, modern bürokrasinin ve hukukun oluşumunda dini değerlerin seküler bağlamda yeniden üretildiğini vurgular. Benedict Anderson’un “hayali cemaatler” kavramı, ulusun dil, kültür ve ortak tarih etrafında inşa edilen modern bir yapı olduğunu savunur. Anderson’a göre, matbaa kapitalizminin etkisiyle ulusal bilinç gelişmiş, bireyler fiziksel olarak tanışmasalar da ortak bir kimlik etrafında birleşmiştir. Bellah’ın sivil din anlayışına göre, ulusal semboller bireylerin aidiyet duygusunu pekiştirerek ulus devletin meşruiyetini güçlendirmiştir. Bu çalışma, vatandaşlık kavramının modern ulus devletin bir unsuru olarak yeni bir anlam kazandığını ve kutsal bir nitelik taşıdığını tartışmaktadır. Ulus devlet, kutsal olanı seküler bir bağlamda yeniden tanımlayarak bireylerin toplumsal aidiyetini sağlamış ve bu süreçte vatandaşlığı, bireyin devletle olan ilişkisini metafizik bir boyuta taşıyan bir mekanizma haline dönüştürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ulus Devlet, Vatandaşlık, Ulus, Kutsallık, Modernite

Sacred Citizenship and Nation: The Theological Construction of the Modern State

Abstract

This article discusses the theological roots of the modern nation-state and the process of sanctifying citizenship. By defining a specific community as a “nation,” the nation-state transformed citizenship from a mere legal status into an ideological instrument of loyalty. In this context, citizenship functions as a key mechanism for shaping the political and social order of the modern state. Rousseau’s social contract theory presents the legitimacy of citizenship by suggesting that individuals give up part of their freedoms in exchange for protection from the state. Weber’s analysis of the Protestant ethic emphasizes that religious values were reproduced in a secular framework, contributing to the development of modern bureaucracy and law. Benedict Anderson’s concept of “imagined communities” asserts that nations are modern constructs built around language, culture, and shared history. According to Anderson, print capitalism facilitated the spread of national consciousness, allowing individuals to unite around a common identity despite never meeting in person. Bellah’s concept of civil religion highlights how national symbols reinforce belonging and strengthen the legitimacy of the nation-state. This study argues that while citizenship has a historical legacy, it gained a new, sacred dimension within the context of the modern nation-state. The nation-state redefined the sacred in a secular context, turning citizenship into a mechanism that elevates the individual’s relationship with the state to a metaphysical level.

Keywords: Nation-State, Citizenship, Nation, Sacredness, Modernity.

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%100)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%100)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%100)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%100)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%100)

Atıf- Citation (APA)

Yeşilyurt, Y. (2025). Kutsal vatandaşlık ve ulus: modern devletin teolojik inşası. *İctimaiyat*, 9(1), ss 48-65. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1619773>

1. Giriş

Modern ulus devletlerin inşasında merkezi bir rol üstlenen kavramlardan biri vatandaşlıktır. Vatandaşlık, bireylerin devletle olan siyasal, hukuki ve sosyal bağını tanımlayan, haklar ve yükümlülükler sistemini düzenleyen çok boyutlu bir kavramdır (Bal, 2009, s. 25). Bu bağlamda vatandaşlık, bireylerin bir ulus devletin üyesi olarak tanınmasını ve bu üyelikten kaynaklanan hak ve özgürlüklere sahip olmasını sağlar. Aynı zamanda, bireylerin devlete karşı belirli sorumluluklar üstlenmesini ve toplumsal düzene uyum sağlamasını gerektirir. Ancak vatandaşlık kavramı tarihsel ve kültürel bağlamlara göre farklılık gösterir ve tek bir tanımın yetersiz kaldığı çeşitli vatandaşlık modelleri mevcuttur. Bu modeller, siyasal kültür, tarihsel deneyimler, toplumsal yapı ve ideolojik yaklaşımlar gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Vatandaşlığın bugünkü anlamıyla ortaya çıkışı, Fransız Devrimi ve ardından gelen gelişmelerle yakından ilişkilidir. Fransız Devrimi, bireysel hak ve özgürlüklerin vurgulanması, eşitlik ve vatandaşlık ilkelerinin benimsenmesi ve ulusal egemenlik anlayışının yaygınlaşmasıyla vatandaşlık kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır (Brubaker, 2009, s. 21). Bu dönemde, vatandaşlık, bireylerin devletle olan ilişkisini tanımlamanın ötesinde, ulusal kimliğin inşasında ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında da önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Marshall (2000, s. 29), vatandaşlık haklarını sivil haklar, siyasal haklar ve sosyal haklar olarak üç temel kategoriye ayırmıştır. Sivil haklar, bireylerin özgürlüklerini ve güvenliklerini koruyan hakları içerirken, siyasal haklar, bireylerin siyasi sürece katılımını sağlar. Sosyal haklar ise, bireylerin ekonomik ve sosyal refahlarını güvence altına alan hakları kapsar. Marshall'ın bu sınıflandırması, vatandaşlık kavramının farklı boyutlarını anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ancak modern ulus-devletin inşa süreçleri, vatandaşlığı sadece hukuki, siyasal ya da sosyal bir statü olarak değil; aynı zamanda sembolik, duygusal ve kültürel düzlemlerde de yeniden tanımlamıştır. Tam da bu noktada, vatandaşlık olgusunun sekülerleşmiş bir toplum yapısı içinde nasıl kutsal bir aidiyet biçimine dönüştüğü sorusu önem kazanmaktadır.

“Kutsal vatandaşlık” kavramı, vatandaşlığın yalnızca yasal bir kimlik ya da siyasal aidiyet biçimi olmanın ötesinde, bireyler için kutsal bir aidiyet formuna dönüştüğü bir yaklaşımı ifade eder. Bu kavramsallaştırma, vatandaşlığın duygusal, sembolik ve kültürel boyutlarını merkeze alarak, bireylerin ulus devlete olan bağlılıklarını dini inançlara benzer biçimde içselleştirdiklerini ileri sürer. Böylece vatandaşlık, toplumsal ve siyasal yaşamda bir tür meşruiyet ve güç kaynağına dönüşür. Bu durum, vatandaşlık ile milliyetçilik ideolojileri arasındaki bağı güçlendirirken, ulus devletlerin sembolik ve ritüelistik yönlerini de derinleştirir. Anderson (1983, s. 20), ulusu “hayali bir cemaat” olarak tanımlar. Bu cemaat, ortak tarih, dil ve değerler etrafında inşa edilerek bireylere kolektif bir aidiyet duygusu sunar. Modern ulus devlet ise, bu aidiyet biçimini yalnızca yasal değil, aynı zamanda duygusal ve simgesel düzeyde şekillendirir. Bu süreç, vatandaşlığın kutsallaştırılmasını ve ulusa yönelik sadakatin pekiştirilmesini içerir. “Kutsal vatandaşlık”, bu hayali cemaatin kutsallık ekseninde yapılandırılmasını ifade eder ve ulus devletin meşruiyetini seküler semboller üzerinden pekiştiren bir araç haline gelir.

Bu çalışma, vatandaşlık kavramının tarihsel dönüşümüne kısaca değinmekte; esas olarak bu kavramın modern devletin ideolojik yapısı içindeki rolünü incelemektedir. Moderniteyle birlikte biçimsel olarak sekülerleşmiş görünen vatandaşlık, bu çalışmada egemenlik ve ulusal aidiyetle birlikte, teolojik bir mantıkla yeniden üretildiği savıyla ele alınmaktadır. Modern devletin toplumsal meşruiyeti yalnızca hukuki çerçeveyeyle değil, aynı zamanda kutsallığın seküler biçimleri üzerinden de inşa edilmektedir. Kuşkusuz, bu yaklaşım sosyal bilimler literatüründe

tartışmalıdır. Calhoun (1997), ulusal kimliğin teolojik bir süreklilikle açıklanmasını indirgemeci bulurken; Gellner (1992), ulusların seküler ve endüstriyel ihtiyaçlar doğrultusunda biçimlendiğini belirtir. Smith (2004) ise ulusların mit ve sembollerle inşa edildiğini kabul etmekle birlikte, bu yapıları doğrudan teolojik bir arka plana dayandırmanın temkinli değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu eleştirel yaklaşımlar dikkate alınmakla birlikte, bu çalışmada savunulan temel görüş, vatandaşlığın yalnızca hukuki bir statü değil, aynı zamanda sadakat ve meşruiyet ilişkileriyle örülmüş bir seküler kutsallık alanı olduğu yönündedir.

Bu çalışma şu soruya odaklanmaktadır: Modern siyasi kavramlar, sekülerleşme sürecine rağmen nasıl bir tür kutsallık biçimi taşımaya devam etmektedir? Çalışma kapsamında özellikle egemenlik, vatandaşlık, bağlılık, buyruk, içirme ve dışlama gibi kavramlar tarihsel bağlamları içinde değerlendirilmiş; bu kavramların içerdiği sembolik ve ideolojik işlevlerde taşıdıkları teolojik süreklilikler analiz edilmiştir. Modern siyasi otoritenin görünürde sekülerleşmiş yapısı içinde, buyruk üretimi, meşruiyet kurgusu ve kolektif aidiyet inşası gibi süreçlerde kutsallık kodlarının dolaşıma sokulduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, kavramsal çözümleme ve eleştirel tartışma yöntemine dayalı kuramsal bir araştırmadır. Ulus-devlet, egemenlik ve vatandaşlık gibi temel kavramlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Amaç, modern vatandaşlık anlayışının sekülerleşmiş bir kutsallık formuna dönüşümünü ortaya koymak; bu dönüşümde süreklilik arz eden sembolik, hukuki ve ideolojik unsurları çözümlemektir.

2. Tarihsel Gelişim Sürecinde Vatandaşlık

Vatandaşlık, salt modern devletin ürünü değildir; antik çağlardan beri varlığını sürdüren bu kavram, modern devletin ortaya çıkışıyla birlikte merkezi bir önem kazanmış ve devletin kurucu öznesi olarak yeniden şekillenmiştir. Tarihsel olarak incelendiğinde, vatandaşlığın anlamı ve kapsamı dönemlere ve siyasi yapılara göre önemli dönüşümler geçirmiştir. Bu dönüşüm, antik Yunan'daki polis vatandaşlığından, Roma İmparatorluğu'nun genişlemesiyle ortaya çıkan imparatorluk vatandaşlığına, Orta Çağ'ın feodal yapılarındaki vatandaşlık anlayışından, Rönesans şehir devletlerindeki vatandaşlık pratiklerine ve nihayetinde modern ulus devletin ortaya çıkışıyla birlikte şekillenen ulusal vatandaşlığa kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar (Heater, 1990, s. 161). Bu tarihsel süreç, vatandaşlığın sadece yasal bir statü değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve siyasi kimliğin inşasında da önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Antik Yunan'da, vatandaşlık “erdemli olmak” ile ilişkilendirilen bir kavramdı ve şehir devletlerinin (polis) siyasi yaşamına katılımı içeriyordu. Ancak bu katılım, toplumun tüm üyelerine açık değildi. Vatandaşlık statüsü, çoğunlukla şehirli erkeklere tanınıyor, kadınlar, köleler ve yabancılar siyasi hakların dışında bırakılıyordu. Bu durum, Antik Yunan vatandaşlığının dışlayıcı ve hiyerarşik yapısını ortaya koyar. Vatandaşlar kamu işlerine katılma, yasa yapma ve karar alma süreçlerinde yer alma gibi haklara sahipken, aynı zamanda devlete ve topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirmekle de sorumluydular. Bu yükümlülükler arasında, askerlik hizmeti, vergi ödeme ve kamu düzeninin korunması yer alıyordu. Bu dönemde vatandaşlık, akraba gruplarına, patronlara veya krallara karşı duyulan sadakatin ötesinde, daha soyut ve kolektif bir varlık olan devlete yönelik bir sadakat ve bağlılık anlamına geliyordu (Üstel, 2004). Roma İmparatorluğu döneminde, vatandaşlık anlayışı daha geniş bir kapsama ulaşmıştır. İmparatorluğun genişlemesiyle birlikte, Roma vatandaşlığı, farklı etnik ve kültürel kökenlere sahip bireylere tanınmaya başlanmıştır. Bu durum, Roma İmparatorluğu'nun siyasi ve toplumsal bütünlüğünün sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak Roma

vatandaşlığı, Antik Yunan'daki gibi, belirli haklar ve ayrıcalıklar sağlayan bir statü olmaya devam etmiştir. Orta Çağ'da, feodal yapılar ve Hristiyanlığın etkisiyle vatandaşlık kurumu gerilemiştir (Pierson, 2011, s. 177). Bu dönemde, bireylerin statüsü ve hakları, toprak sahibi soylulara ve kiliseye olan bağlılıklarına göre belirleniyordu. Feodal ve dinsel bağların egemen olduğu bu dönem, bireyin siyasal özneliğinin büyük ölçüde silikleşmesine yol açmıştır. Ancak Rönesans'la birlikte bu tablo değişmeye başlamıştır. Modern anlamda vatandaşlık kavramı, Rönesans döneminde şehir devletlerinin yeniden canlanmasıyla birlikte tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde, şehirler, kendi yasalarını ve yönetim sistemlerini oluşturarak, vatandaşlık haklarını ve sorumluluklarını yeniden tanımlamışlardır. Bu gelişmeler, modern ulus devletin temellerini oluşturan siyasi yapının ve vatandaşlık kavramının tarihsel olarak nasıl evrildiğini anlamak açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Şehir devletlerinin bu deneyimi, daha sonra ulusal ölçekte bir yönetim anlayışının ve vatandaşlık bilincinin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

3. Ulus Devlet

Ulus devlet, pek çok toplumsal yapıda olduğu gibi belirli tarihsel süreçlerin ve koşulların sonucunda şekillenmiştir. Bu gelişim sürecinde, günümüz siyasal kültürünü etkileyen ve ona yapısal ve kurumsal miraslar bırakan unsurlar arasında Kapitalizm, Merkantilizm, Fizyokrasi, Modernleşme, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi gibi ekonomik ve siyasal dönüşümler ile bilimsel ve felsefi düşünce akımları önemli rol oynamıştır. Literatürde yaygın olarak modern devletin oluşumunun 16. yüzyıla kadar uzandığı kabul edilmektedir. Modern devlet Avrupa'da var olan siyasal idarenin kral, papa ve feodal beyler arasında bölünmüşlüğüne yarattığı sosyal ve siyasal sorunları merkezileşme yoluyla gidermeye çalışan bir devlet biçimidir (Coşkun, 2009, 161). 19. yüzyılda imparatorlukların çöküşü ve feodal yapıların sona ermesiyle birlikte toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullarda köklü değişimler yaşanmış ve yeni bir devlet modeli ortaya çıkmıştır. Bu yeni model, ulus devlet olarak adlandırılan, belirli bir coğrafi sınır içinde egemenlik kuran, kendi ekonomik ve siyasal sistemlerini oluşturan yapılardan oluşmaktadır. Ulus devletler, sınırlarını belirleyen bayrak, para gibi simgesel unsurları önemseyerek bunları kutsallaştırmış ve toplumun bireylerine çeşitli haklar, yükümlülükler ve sorumluluklar yükleyen anayasal ve merkeziyetçi bir düzen oluşturmuşlardır (Gökçen, 2012, 105). “Merkeziyetçilik” siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ulus devletin egemenliğini pekiştiren bir ilke olarak işlev görmüştür. Siyasal alanda feodal yapının yerini alan merkezi yönetim, ekonomik alanda ise vergi toplama, mali düzenleme ve kamu hizmetlerinin planlanması konularında tam yetki sahibi olmuştur. Kültürel alanda ise merkeziyetçilik, ulusal dilin ve kültürün yaygınlaştırılmasıyla kendini göstermiştir. Almanya ve İtalya'nın ulus devletleşme süreçlerinde ekonomik ve kültürel merkeziyetçiliğin bir arada ilerlemesi önemli bir örnek teşkil etmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde, modern devlet, ulus devlet biçimiyle hızla yaygınlaşmıştır. Smith (2002, 172-177), Avrupa'da ortaya çıkarak ulus devletin gelişimine katkıda bulunan üç önemli devrimsel dönüşümden bahseder. İlk olarak, ekonomik bütünleşme süreci, devletin merkezi bir rol üstlenmesine yol açmış ve bunun sonucunda bölgesel ve etnik aidiyetler ikinci plana düşmüştür. İkinci olarak, bilimsel ilerlemelerle desteklenen teknik uzmanlık ve bürokrasinin güçlenmesi, kaynakların daha verimli kullanılmasını ve devletin egemenliğinin sağlamaştırılmasını sağlamıştır. Üçüncü ve son olarak ise, kültürel alanda geleneksel kilise otoritesinin yerini, devlet egemenliği ve vatandaşlık eşitliği temeline dayanan bir dünyevi kurtuluş idealinin almasıdır. Bu idealin yayılmasında etkili olan bir entelijansiya ortaya çıkarak, devletin kültürel bütünlük yaratma çabalarına destek vermiştir.

Fransız Devrimi, ulus kavramına seküler bir içerik kazandırarak önemli bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Devrim sonrasında “ulus” kavramı, belirli sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşlar topluluğunu ifade eden yeni bir anlam kazanmıştır. Bu süreçte kutsal unsurlardan arındırılan devlet, meşruiyetini akıl ilkelerine dayandırarak seküler bir yapıya bürünmüştür. Akıl ve bireysel özgürlük esasına dayalı toplumsal sözleşme anlayışı, halkı egemenliğin tek meşru kaynağı haline getirmiştir. Fransız Devrimi ile birlikte egemenliğin ulusa ait olduğu düşüncesi benimsenmiş ve ulusun, kendi siyasal sistemine karşı çıkan düzenleri değiştirme hakkı olduğu fikri ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla, yeni dönemde ulus kavramı merkezi bir önem kazanmıştır. Ulus devlet, Alman geleneğindeki gibi etnik, dilsel veya dinsel homojenliğe dayanmaktan çok, bireylerin özgür iradesine dayanan uzlaşmayı esas almıştır. Böylece etnik, dilsel ya da dinsel kökenler, ulusal kimliğin bir parçası haline getirilerek tek bir çatı altında toplanmıştır (Aydın, 1993: 34-40). Modern dönemin sosyo-ekonomik koşulları, geleneksel toplumsal yapıları dönüştürmüş ve akılcı, özgür birey temelli ulus devletlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ulus devletler; siyaset ve ekonomi alanında merkezi yönetimi, kültürel alanda standartlaşmayı, vatandaşlık temelinde hukuki eşitliği, belirli bir toprak üzerinde tam egemenliği ve sınırları içinde şiddet tekeli elinde bulundurmaya hedefleyen bir yapıya sahiptir. Bu özellikleri sayesinde ulus devletler, önceki yönetim biçimlerinden önemli ölçüde ayrılarak bütünleştirici bir sistem olarak kendilerini göstermiştir.

Hobsbawm (1995: 24), ulusu bir toplumsal birim olarak değil, ulus devletle özdeşleşmiş ve tarihsel olarak yakın dönemde ortaya çıkmış özgün bir toplumsal yapı olarak tanımlar. Bu tanım, devletin varlığı olmaksızın ulusun düşünülmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Leca (1998: 13), ulus kavramına sosyolojik bir perspektiften yaklaşarak ulusu, aynı ekolojik alanı paylaşan kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlerin çakışması sonucunda aşağı kültürlerin, merkezi bir iktidar tarafından desteklenen standartlaştırılmış ve homojen bir yüksek kültürle bütünleşmesi süreci olarak açıklar. Bu bütünleşme süreci, toplumun tüm kesimlerine kabul edilebilir ve tanımlanabilir bir çerçeve sunarak, en alt düzeyden en üst düzeye kadar kültürel standartlaşmayı mümkün kılar ve Anderson’un ifadesiyle ulusu, ortak bir kültür etrafında inşa edilmiş hayali bir cemaat olarak anlamlandırır. Eğitim ve benzeri araçlar yoluyla oluşturulan ortak kültür, bu kültürü paylaşan bireyler arasında bir kader birliği ve karşılıklı hak ve sorumluluk bilinci geliştirir. Bu yaklaşım, Mauss’un ulusu, kültürel ve zihinsel bütünlüğe sahip, sınırları belirlenmiş ve merkezi bir iktidara bağlı olarak sürekli bir yapı arz eden bir toplum olarak tanımlayan görüşünü desteklemektedir (Leca, 1998: 13). Bu tanım, klasik sosyolojinin ulus kavramına yaptığı vurguları yansıtarak merkezi iktidar, süreklilik, sınırlar ve kültürel birlik gibi temel unsurları içerir. Bu unsurlara sahip olmayan bir topluluğun ulus olarak kabul edilmesi mümkün olmadığı gibi, ulus olarak tanımlanan bir yapının devlet niteliği taşıması da düşünülemez.

Anderson’ın Hayali Cemaatler adlı eserinde ileri sürdüğü gibi, uluslar doğuştan gelen ya da doğal bağlarla oluşan topluluklar değil; ortak bir tarih, dil ve kültür etrafında kurgulanan hayali yapılar olarak ortaya çıkar. Matbaa kapitalizminin yaygınlaşması, bireylerin birbirlerini hiç tanımadan ortak bir kimlik inşa etmelerini mümkün kılarak, bu hayali birlikteliğin yaygınlaşmasına ve ulusun sembolik olarak kutsallaştırılmasına katkı sağlamıştır. Anderson’a göre bu yapılar, yalnızca siyasal birliktelikler değil, aynı zamanda derin bir aidiyet duygusunu taşıyan cemaatlerdir. Burada “cemaat” ya da “community” kavramı, etimolojik olarak Latince *communitas* kökünden türetilir. *Communitas*, “com-” (birlikte) ve “munus” (görev, hizmet, yükümlülük, hatta kurban) öğelerinden oluşur. Dolayısıyla *community*, sadece birlikte

yaşamının pratik bir ifadesi değil, aynı zamanda kurban verme, aidiyet üretme ve fedakârlık gerektiren bir teolojik yapının izlerini taşır. Ortaçağ Hristiyan manastır topluluklarında da görüldüğü üzere, cemaat olmak bir kendini adama, bir kutsal yükümlülük haline gelir. Esposito (2009, s. 6-7) ve Jean-Luc Nancy (1991, s. 31)’nin yorumladığı şekilde, *communitas*, bir yandan ortaklığı güçlendiren bir yapı sunarken, diğer yandan bireyin egemen otoriteye karşı kendini feda etmesini, talep eden bir düzendir. Modern ulus-devletin vatandaşlık anlayışı da benzer biçimde, bireyi ulus için “özne” kılarken, onu aynı zamanda kutsal bir bütünlük uğruna yükümlülük altına sokar. Böylece, ulus-devletin seküler görünümlü düzeni içinde vatandaşlık, hem sembolik hem de fiilî düzeyde bir kutsal aidiyet rejimi olarak işler. Bu nedenle modern vatandaşlık, hukuki bir statü olmasının yanısıra aynı zamanda ritüelize edilmiş bir teolojik biçimlenme sürecidir.

Ulus-devletin modern rasyonel yapısının arka planında yalnızca siyasal ve ekonomik değil, aynı zamanda dinsel ve kültürel kodlar da bulunmaktadır. Modern devletin oluşumunda Weber (1995) önemli bir katkı sunar. Weber, “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı” adlı eserinde, özellikle Calvinizm’in ahlaki öğretilerinin modern kapitalizmin ve devletin gelişiminde belirleyici olduğunu savunur. Calvinist kader inancı, bireyleri çalışkanlık, tutumluluk ve rasyonellik gibi değerler etrafında şekillendirerek modern devletin rasyonel bürokratik yapısına zemin hazırlamıştır. Weber’e göre bu süreçte dini inançlar sekülerleşmiş; ancak kutsal tamamen ortadan kalkmamış, ideolojik olarak yeniden tanımlanmıştır. Weber’in Protestan ahlakı üzerinden yaptığı analiz, bireylerin dünyevi başarıyı kutsal bir değer olarak görmelerine yol açarak modern devletin rasyonel bürokrasisinin temelini oluşturur. Benzer biçimde, Robert Bellah da “sivil din” kavramıyla, modern ulus-devletin seküler kurumlarını kutsal değerlerle donatarak vatandaşlık sadakatini pekiştirdiğini ileri sürer. Bu iki yaklaşım, farklı dönemlerde gelişmiş olsalar da, kutsallığın seküler bağlamda yeniden üretildiğini ve vatandaşlık kavramının ideolojik bir araç haline geldiğini ortak bir zeminde ortaya koymaktadır. Ulus-devletler esas itibarıyla modern dönemin bir ürünü olsa da, geleneksel dönemin toplumsal kurumları modern devletin ve onun egemen biçimi olan ulus-devletin altyapısını hazırlamış, zamanla tarihteki yerlerini almışlardır (Balibar ve Wallerstein, 1993: 111). Bu bakımdan ulus devlet her ne kadar modern dönemlere özgü bir devlet biçimi olsa da ulus devlet biçiminin oluşmasında birçok olgunun etkili olduğunu siyasi, ekonomik, toplumsal olgulardan bağımsız bir biçimde ele almanın pek de mümkün olmadığı söylenebilir.

Ulus devlet, ulusal bütünlüğü sağlamak amacıyla standart ve homojen bir ulus yaratmayı hedefler. Toprak bütünlüğünü koruyarak tam bir egemenlik tesis edebilmesi, toplumun homojenleştirilmesiyle mümkün hale gelir. Bu bakımdan devlet, homojenleştirme sürecinde ulusçuluk düşüncesine dayanan bir tekleştirme politikası izler. Siyasi, hukuki ve toplumsal kurumların ulusal bir kimlik temelinde yeniden düzenlenmesiyle daha homojen bir toplum oluşturmayı amaçlar. Bu doğrultuda ulus-devlet, tek bir para birimi, merkezi bir hazine, ulusal eğitim politikalarıyla desteklenen ortak bir dil ve tüm vatandaşlar için geçerli tek bir hukuk sistemi oluşturur. Eğitim, ulusallaştırma sürecinin en etkili araçlarından biri olarak kullanılır ve birey, bu süreçte “vatandaş” olarak tanımlanır. Çünkü devlet için eğitim kurumu, devletin bekasını sağlamak adına kontrol altında tutulması ve denetlenmesi gereken son derece önemli bir kurumdur; her bireyin vatandaş olarak şekillendirilmesi, milli eğitim ideolojisi aracılığıyla devletin siyasi ideolojisinin halka benimsetilmesi ve böylece ulusal kimliğin oluşturulması elzemdir (Can, 2013: 135). Bu açıdan, vatandaş, ulus-devletin belirlediği siyasal bütünlüğün bir parçası olarak konumlandırılır ve devlete karşı belirli hak ve yükümlülöklere sahip olur (Şen,

2004, s. 38-39). Vatandaşlık, ulus-devletin temel kavramlarından biridir ve bu kavramın şekillendirilmesinde ulusal birliği sağlamak ve devletin egemenliğini güçlendirmek temel amaçtır. Bu nedenle ulus-devlet, vatandaşlık tanımını siyasal ve toplumsal düzenin önemli bir unsuru haline getirerek kendi egemenliğini pekiştirmeye çalışır. Bu egemenliğin inşasında, seküler çerçevede yeniden tanımlanan ancak yapısal olarak teolojik kalıpları sürdüren ‘kutsallık’ kavramı belirleyici bir rol oynamaktadır.

4. Modern Devletin Seküler Kutsallığı: Egemenliğin Teolojik Kodları

Modern egemenlik anlayışının şekillenişinde, kutsallık kavrayışının nasıl sekülerleştiği ve yeniden anlam kazandığı kritik bir öneme sahiptir. Kutsallık kavramı, tarih boyunca farklı toplumsal yapılarda ve ideolojik düzlemlerde çeşitli anlamlar kazanarak yeniden tanımlanmıştır. Roma İmparatorluğu Latincesinde “kutsal” anlamına gelen sacer, bir tanrıya adanıp sıradan kullanımdan çıkarılan nesneleri ifade ederken, aynı kökten türeyen homo sacer, hukukun dışında bırakılıp her türlü şiddete açık hale getirilen kişiyi anlatır. Bu kavramlar, kutsallığın tarihsel olarak hem dokunulmazlığı hem de dışlanmayı içerebilecek çelişkili boyutlarına işaret eder. Kutsal, bu çift yönlü yapısıyla sadece manevi bir değer olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve sınırları belirleyen bir kavram olarak öne çıkar. Bu çelişkili yapı, modern devletin sekülerleşme sürecinde kutsallığı yeniden tanımlayarak meşruiyetini sağlamasına zemin hazırlamıştır. Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan “doğal, devredilemez ve kutsal haklar” söylemi, kutsallığın bu yeni anlamının en belirgin örneklerinden biridir (Asad, 2020, 43-449). Bu nedenle, seküler kutsallık, geleneksel dini otoriteye dayalı kutsallığın yerini alarak modern ulus devletlerde vatandaşlık, anayasa ve ulusal semboller aracılığıyla inşa edilen bir bağlılık ve sadakat biçimi haline gelir. Modern devlet, bu yeni kutsallık formunu kullanarak toplumsal düzeni sürdürürken, bireylerin devlete olan bağlılığını da ideolojik bir araçla pekiştirir. Modern seküler devletin bu teolojik inşa süreci, Schmitt’in (2014, s. 41) “modern devlet teorisinin tüm önemli kavramları sekülerleştirilmiş teolojik kavramlardır” tespitiyle uyumlu bir şekilde işler. Schmitt’e göre, modern devlet kendini koruma ve toplumsal düzeni sağlama amacıyla kutsallığı sekülerleştirerek yeniden tanımlar. Devlet, bireysel hakları ve özgürlükleri kutsallaştırarak meşruiyetini sağlarken, bu hakları tanımlama ve koruma yetkisini elinde bulunduran nihai otorite olarak konumlanır.

Schmitt’e göre, kamu hukuku literatürü ile modern devlet ile kadir-i mutlak bir Tanrı anlayışı arasında derin benzerlikler bulunmaktadır. Nasıl ki Tanrı her şeyi kapsayan, hayatın tüm alanlarına müdahil olan bir otorite olarak görülür; yasaklar koyar, günahları tanımlar ve kendi meşruiyetini bizzat kendinden alırsa; modern devlet de benzer bir şekilde tüm toplumsal alanlarda belirleyici ve hükmedici bir rol üstlenir. Tanrı nasıl ki itaatsizlik durumunda cezalandırır, ama aynı zamanda affedici ve merhametlidir; modern devlet de zaman zaman af ilan ederek ya da lütuf göstererek hukuki üstünlüğünü ortaya koyar. Ancak bu devlet, aynı anda hem yasa koyucu, hem yürütücü, hem polis gücü, hem de yardım dağıtan bir merci olarak belirsiz ve çok işlevli bir karakter taşır. Devlet, her durumda mutlak itaat bekler ve kendi otoritesi dışında hiçbir meşru güç tanımaz. Schmitt’in ifadesiyle, modern devletin bu yapısı, sadece teolojik dilin aktarımıyla değil, aynı zamanda teolojideki mutlak egemenliğin sosyolojik, politik ve pratik boyutlarıyla da şekillenmiştir (Schmitt, 2014: 43). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, teolojik mutlakliğin yerini alan hukuki kurguların meşruiyet zemini, toplumun tarihsel olarak taşıdığı tinsel homojenlikten beslenmiştir; bu da modern devletin, mutlak egemenliğini seküler bir inanç biçimiyle yeniden ürettiğini düşündürmektedir.

Egemenliğin modern siyasal düşüncede taşıdığı anlam, yalnızca bir yetki meselesi değil, aynı zamanda bir meşruiyet kaynağı sorunudur. Schmitt, egemenlik kavramını soyut bir hukuk ilkesi olmaktan çıkararak somut ve işlevsel bir düzlemde ele alır. Ona göre egemen olan, istisna hâline karar verebilen kişidir; bu yetki ise, egemeni olağan koşulların dışında, formel yasal sınırlamalardan bağımsız ve neredeyse aşkın bir konuma yerleştirir. Bu aşkınlık, yalnızca hukuki değil, teolojik bir bağlamla kavranabilir. Egemen iradenin bu ayrıcalıklı konumu, halkın ortak politik varlığı, bu varlığın kurumsal ifadesi olan anayasa ve düzeni temsil eden devlet yapısını muhafaza etme iddiasına dayanır (Ercins ve Buldur, 2020, 107). Bu durum, egemenliği kurucu bir buyruk otoritesine dönüştürür ve siyasal düzenin kökenine sekülerleştirilmiş bir kutsallık yerleştirir. Vatandaşlığın bu biçimde taşıdığı anlam da salt bir kimlik statüsünün ötesine geçerek, buyruğa yönelmiş sadakatin kurumsallaşmış biçimi hâlini alır. Egemenin buyruğu, yalnızca yasal düzeni değil, bireylerin bağlılıklarını da şekillendiren bir inanç alanı üretir. Michael Taussig, modern devletin rasyonel-yasal şiddet tekeli eleştirerek, şiddetin düzen sağlayıcı bir araç değil, gizemli, mitik ve esrarengiz bir güç taşıdığını vurgular. Taussig’e göre, şiddetin akıl ile birleşimi, modern devletin seküler görünümünün ardında kutsallık taşıyan bir yapıyı gizlemektedir. Bu nedenle devlet, sadece bir iktidar aracı değil, aynı zamanda ideolojik ve sembolik bir bütünlük yaratarak vatandaşların bağlılık zeminini oluşturan neredeyse kutsal bir varlık haline gelir (Asad, 2020, 34-35).

Bu durumun somut bir örneği, Yunanistan’ın Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde kimlik kartlarından dini bilgilerin kaldırılması ile yaşanmıştır. Devletin, bireysel mahremiyeti koruma amacıyla yaptığı bu düzenleme, kilise tarafından kolektif dini kimliğe yönelik bir tehdit olarak algılanmış ve yoğun tepkilere neden olmuştur. Kilisenin direnci, bireylerin kamusal alanda dini bağlılıklarını ifade etme hakkının elinden alındığı iddiasına dayanırken, devlet, insan hakları söylemini temel alarak bu eleştirileri reddetmiştir (Asad, 2020, 168-169). Bu örnek, modern devletin seküler kutsallığı yeniden tanımlama yetkisini elinde tuttuğunu ve bu sürecin toplumsal kimliklerin yeniden inşa edilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Dolayısıyla modern devlet, kutsallığın sekülerleşmesi yoluyla kendi meşruiyet zeminini oluştururken, kutsal vatandaşlık kavramını da bu zeminin ayrılmaz bir parçası haline getirir. Sekülerleşme süreci, sadece dini unsurların etkisinin azalması anlamına gelmez; aksine, bu süreçte devlet yeni kutsal formlar yaratarak bireylerin aidiyet ve sadakat duygularını güçlendirir. Modern devletin teolojik inşası, bireylerin hak ve özgürlüklerini kutsallaştırırken bu hakları tanımlama ve uygulama yetkisini de elinde bulundurarak otoritesini pekiştirir. Kısacası kutsal vatandaşlık, sekülerleştirilmiş kutsalın modern devletteki ideolojik temsili olarak önem kazanır ve ulus devletin meşruiyetini sağlayan temel dayanaklardan biri haline gelir. Modern devletin otoritesini ve meşruiyetini sürdürebilmesinin temel unsurlarından biri de egemenlik kavramıdır. Egemenlik, hem devletin varlığını hem de bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma iddiasını güçlendiren bir mekanizma olarak karşımıza çıkar.

Ulus devlet, modern dönemin en belirgin siyasal yapılarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu yapı, halk iradesine dayalı bir egemenlik anlayışı ile şekillenirken, aynı zamanda teolojik bir boyut kazanan egemenlik kavramını da içinde barındırır. Egemenlik, ulus devletin meşruiyetini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda onun sürekliliğini ve otoritesini pekiştiren bir ideolojik ve teolojik bir yapıya dönüşmüştür. Egemenlik bir devletin sınırları içerisindeki mutlak kontrolü ve dış otoriteden bağımsız hareket etme kapasitesini ifade eder. Jean Bodin ve Thomas Hobbes’un klasik egemenlik teorileri, egemen gücün “mutlak”, “sürekli” ve “bölünmez” olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bodin’e göre, “Egemenlik, toplumdaki en yüksek yönetme yetkisidir

ve başka bir güç tarafından sınırlandırılmaz.” (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 26). Hobbes ise egemenliğin bölünmez bir şekilde tek bir otoritede toplanmasını zorunlu kılar. Ona göre, egemenliğin parçalanması, devletin bütünlüğünü tehlikeye atar ve kaos doğurur (Uygun, 2003: 250). Ulus devletin, egemenliğini halk iradesine dayandırması, geleneksel teokratik ve aristokratik yönetim biçimlerinden radikal bir kopuşu ifade eder. Bu yeni yönetim anlayışında halk, egemenliğin temel kaynağı haline gelir ve ulus devletin meşruiyeti, halkın kolektif iradesiyle sağlanır. Ancak bu durum, aynı zamanda egemenliğin teolojik bir anlam kazanmasını da beraberinde getirir. Modern dönemde bu kavram seküler bir çerçeveye oturtulmuş gibi görünse de, teolojik çağrışımlarını tamamen yitirmemiştir. Egemenlik, kadir-i mutlak bir Tanrı kavramının sekülerleşmiş bir versiyonu olarak devletin mutlak otoritesini temsil eder. Paul Kahn’a göre, “Egemen devlet, kendi yaratımının etkin faili olarak algılanır ve ilahi yaratım eylemiyle kıyaslanabilir.” (Kahn, 2011). Bu bakış açısı, ulus devletin egemenlik anlayışını teolojik bir temele oturtur. Egemenlik, sadece bir siyasi otorite değil, aynı zamanda bir tür metafizik ve kutsal bir varoluş biçimi olarak tanımlanır. Devlet, kendi sınırları içerisindeki her şeyi kapsayan ve kontrol eden bir otoriteye dönüşür. Modern öncesi bütün yönetim biçimleri belirli politik ve ideolojik yapılarla devam ettirilirken, modern devletin emsalsiz bir gayrişahsi karakteri vardır. Meşruiyetinin kalbinde soyut bir kavram yatar. Egemenliğin soyutluluğundan ötürü devletin evrimini sadece farklılaşmış kurumların ampirik bir bütünü olarak değil aynı zamanda devletin sosyal matrisine hem hakim olan hem de onu yöneten ideolojik bir yapı olarak da değerlendirmek gerekir (Hallaq, 2019, s. 60).

Egemenlik, politik ve ideolojik açıdan kurgusal bir temsil yetkisi kavramı etrafında inşa edilmiştir. Temel olarak Avrupa kökenli olan egemenlik anlayışı, ulusun kendi iradesini ve kaderini belirleyen yegâne otorite olarak somutlaşması fikrine dayanır. Bu anlayışın varlığı, iradenin baskıcı bir aktör, tiran ya da benzer şekilde egemen bir kötülükten kurtulduğu varsayımını gerektirir. Tiranlıktan kurtulma düşüncesi, tarihsel olarak Amerikan ve Fransız Devrimleri gibi olaylarla somutlaştırılır. Dolayısıyla, modern devletin varlığı ve egemenliği yalnızca biçimsel bir özellik olarak değil, aynı zamanda bir ulusun ortak kaderini belirleyen kolektif iradeyi kapsayan bir olgu olarak ele almak durumundadır (Hallaq, 2019, s. 60). Böylece modern devlet, egemenlik kavramını, ulusun kolektif iradesini temsil eden bir yapı olarak tanımlamak durumundadır. Carl Schmitt’in “Egemen, olağanüstü hale karar verendir” ifadesi, modern devletin egemenliği bir kontrol ve düzenleme aracı olarak nasıl işlevselleştirdiğini vurgular. Bu durum, Arendt’in “iktidar, bir araya gelen insanlar arasındaki bir ilişki olarak doğar” görüşüyle uyumludur; çünkü modern devletin egemenliği de ulusun kolektif iradesinin bir yansımasıdır. Egemenlik, bireylerin ve toplulukların iradelerinin ulusal bir düzlemde bir araya geldiği ve bir bütünlük oluşturduğu bir düzenleme mekanizması olarak işlev görür. Schmitt’in olağanüstü hal üzerinden egemenliği tanımlayan yaklaşımı, görünürde Arendt’in iktidarın doğasını birlikte eylem içinde arayan görüşüyle çelişiyor gibi görünse de, her ikisi de egemenliğin kaynağını kolektif bir irade veya karar olarak temellendirir.

Bir ulusun sınırları dâhilinde, devletten üstün bir otorite bulunmamaktadır ve devletin yasaları, temel kurallar olarak mutlak kabul edilir. Bu anlayış, egemen iradenin doğrudan bir yansımasıdır ve yasaların ne geçersiz kılınması ne de daha yüksek bir otoriteye başvurularak değiştirilmesi mümkündür. Geoffrey Marshall’ın belirttiği gibi, modern dünyada genel kabul, “yasaya itaatsizlik gibi bir ahlaki hakkın bulunmadığı” yönündedir; yasaya meydan okumak, mutlak iradeye meydan okumaktır (Hallaq, 2019, s. 62-64). Bu noktada, egemenliğin devlete değil, ulus gibi muhayyel bir yapının varlığına da dayandığı görülür. Egemen devlet, Kahn’ın da ifade ettiği

gibi, “kendi yaratımının etkin faili olarak” algılanır; bu yaratım, ilahi yoktan var edişle kıyaslanabilecek bir irade eylemini temsil eder. Egemenlik, monoteistik bir yapı gibi, mutlaklık, zaman ve mekânı kuşatma ve yalnızca eserleri üzerinden bilinme gibi niteliklere sahiptir. Bu nedenle egemen irade, hem hukuk sisteminin hem de milletin kaynağı olarak işlev görür. Modern devlet teorisinin temel kavramları, Schmitt’in de savunduğu üzere, teolojik kökenlerinden sekülerleştirilerek devlet yapısına entegre edilmiştir; kadir-i mutlak Tanrı figürü, modern dönemde kadir-i mutlak yasa koyucuya dönüşmüştür. Böylece, modern egemenlik bir kopuşu değil, eski yapılarla süreklilik içinde bir yeniden yorumlanmayı da ifade etmektedir. Bu kavramlar, modern devletin egemenlik anlayışını şekillendirirken, devletin kendi varlığını sorgulanamaz bir otorite olarak inşa etmesine olanak tanır. Bu açıdan, egemenliğin sadece hukuki bir düzenleme değil, aynı zamanda vatandaşlar üzerinde içkin bir hakimiyet mekanizması olduğu görülür. Bu içkinlik devletin kararlarının herhangi bir dışsal referansa ihtiyaç duymaksızın kendi varlığıyla meşruiyet kazanmasıyla daha da pekişir. Egemen irade ile vatandaşın ilişkisi ise bu yapının merkezinde yer alır.

Schmitt’in ifadesiyle, egemen bir varlık olarak devletin kararı, dini bir mucizeye benzer. Kendi mevcudiyeti dışında hiçbir referansı yoktur. Bu bağlamda, devletin üstünlüğü en yüksek değer olarak görülür ve vatandaşlar için dokunulmaz bir nitelik taşır. Bu değer, dışsal bir unsurdan ziyade devletin içkin bir özelliği olarak kabul edilir. Paradigmatik vatandaş, egemenin iradesine tamamen tabidir ve bu iradenin dışında hiçbir şey barındırmaz. Egemen irade, bireysel iradeyi ve diğer tüm iradeleri içerir. Ancak bu durum, vatandaşın kendisini en yüksek amaç için feda etmekten daha değerli olmadığı gerçeğini ortaya koyar. Vatandaş, fedakarlığın en somut ifadesi ve arketipidir; çünkü ulus devlet, hayattan daha değerli olan nihai bir kavramdır. Bu yapı, vatandaşlarından nihai fedakarlığı talep edebilecek meşru bir güç olarak görülür (Hallaq, 2019, s. 65). Modern devlet teorisinde, sekülerleşmiş teolojik kavramların devlet yapısına nasıl dahil edildiği, egemenliğin hem tarihsel hem de sistemik bir yapı olarak anlaşılmasını sağlar. Modern devletin egemenliği, vatandaşlarıyla olan ilişkisini kutsallaştırılmış bir çerçevede sunarak, bireylerin iradelerini ve yaşamlarını ulusun kolektif çıkarları uğruna yönlendirebilecek meşruiyetini pekiştirir. Bir vatandaş olmak, metafizik bir egemen iradenin altında yaşamayı kabul etmek anlamına gelir. Bu, bir başka “Tanrı”nın otoritesi altında var olmakla eşdeğerdir. Vatandaşlık, bireyin belirli bir kalıba girmesi ve bu kalıbı içselleştirerek benimsemesidir. Bu durum, kulluk ile vatandaşlık arasında paralellikler kurarak, her iki kavramın da bireyin iradesini bir otoriteye teslim etmesi üzerine inşa edildiğini göstermektedir (Hallaq, 2019, s. 65). Egemenlik, ulus devletin sadece siyasi bir özelliği değil, aynı zamanda toplumsal bir bütünleşme aracıdır. Vatandaş, ulus devletin belirlediği kurallara uyan ve bu kurallar doğrultusunda davranan birey olarak tanımlanır. Devletin otoritesi altında yaşayan vatandaş, bu otoriteyi kutsal bir varlık olarak kabul eder ve ona kayıtsız şartsız bağlılık gösterir. Burada ‘kutsal vatandaşlık’ kavramı, hem Rousseau’nun genel irade anlayışındaki ahlaki bağlılığı hem de Hallaq’ın kurucu şiddet kavrayışındaki metafizik meşruiyeti birleştiren özgün bir yorum olarak önerilmektedir.

5. Modern Ulus Devletlerde Vatandaşlığın Kutsallaştırılması

Bu bölümde geleneksel iktidar yapılarının meşruiyetini sağlayan kutsallıkların, modern ulus devletlerin vatandaşlık kavramı üzerinden nasıl yeniden üretildiği hususu ele alınacaktır. Modern vatandaşlığın doğuşu, 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma Çağı ve burjuva demokratik devrimleriyle yakından ilişkilidir. Bu süreç, bireyin siyasi özne haline gelişiyle birlikte yeni bir toplumsal kimliğin de şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Fransız Devrimi, bu sürecin en

önemli dönüm noktalarından biridir. Devrim, "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" ilkeleri etrafında şekillenerek, vatandaşlık kavramını evrensel bir statüye yükseltmiştir (Poggi, 2007, s. 140). Fransız Devrimi'nin ardından, ulus devlet modelinin yaygınlaşmasıyla birlikte, ulusal vatandaşlık, modern siyasi düzenin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde vatandaşlık, ulusal kimliğe sahip çıkmakla harmanlanmış ve bireyin devlete olan sadakatini ve aidiyetini ifade eden bir kavram olarak öne çıkmıştır. Modernite, birey-devlet ilişkisinin yeniden tanımlandığı bir dönüşüm çağıdır. Bu yeniden tanımlama, vatandaşlık kavramının modern anlamını şekillendirmiştir. Antik dönemlerde erdem ve politik katılımı özdeşleşen vatandaşlık, modern dönemde hak, ödev ve ulusal kimlik üzerinden yeniden formüle edilmiştir. Aydınlanma ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle vatandaşlık, bireyin siyasi özne olarak tanımlandığı temel bir statü haline gelmiştir. Ancak bu süreç, eski düzenin sekülerleşmesi değil, yeni bir kutsallığın yaratılması anlamına gelmektedir.

Fransız Devrimi'nin ilan ettiği İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, modern vatandaşlığın temelini oluşturur. Bu bildiri, yasalar önünde eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkelerini temel almış ve vatandaşlığı evrensel bir statüye yükseltmiştir (Hobsbawm, 2014). Bildiride yer alan şu ifade, vatandaşlık kavramının yeni anlamını özetler: "Bütün yurttaşlar bizzat veya temsilcileri aracılığıyla yasaların oluşturulmasına katılma hakkına sahiptir. Koruyan veya cezalandıran olarak yasa herkes için aynı olmalıdır." Bu nedenle vatandaşlık, yalnızca bireylerin devlete tabi olduğu bir statü değil, aynı zamanda bireylerin politik özne olarak tanındığı bir haklar ve sorumluluklar bütünü hâline gelmiştir.

Modernite, dini otoritenin toplumsal ve siyasi alandaki etkisini zayıflatmış, ancak bu süreç yeni bir kutsallık formunu ortaya çıkarmıştır. Modern ulus devletler, kutsallıklarını vatandaşlık ritüelleri ve sembolleri üzerinden inşa etmişlerdir. Fransız Devrimi'nin en önemli sonuçlarından biri, egemenliğin kralın bedeninden yurttaşın bedenine taşınmasıdır. Eski rejimlerde kral, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak kutsal bir figürdür. Modern ulus devlet ise bu kutsallığı ulusun kolektif iradesine taşımış ve vatandaşlığı bu iradenin somut bir tezahürü olarak sunmuştur (Pierson, 2011, s. 34-35). Louis XIV, "Fransa'da ulus, kralın kişiliğinin bir parçasıdır" diyerek egemenliğin kralın şahsında toplandığını ifade etmiştir (Ağaoğulları, 2005, s. 359). Modern ulus devlet, bu ifadeyi tersine çevirerek, egemenliği ulusun kolektif iradesine dayandırmış ve bu iradeyi vatandaşlık üzerinden kutsallaştırmıştır. Ağaoğulları'na göre, ulus devlet anlayışının ortaya çıkışı, kral merkezli yönetimden ulus merkezli yönetime geçişle açıklanabilir. Mutlak monarşi döneminde kralın merkezinde bulunduğu yönetim yapısı, ulus devletle birlikte ulus merkezli bir yapıya evrilmiştir. Ulus devlet, meşruiyetini egemenliği tekeline alarak ve bu egemenliği bir ulusun temsiline dayandırarak sağlamaktadır (Ağaoğulları, 2005). Her ne kadar ulus devlet, tanrısal egemenlik anlayışına dayanan monarşik devletlerden farklılaşmış gibi görünse de, seküler bir yapı olarak inşa edilen bu devletlerde tanrısal otoriteye gönderme yapan işlevlerin örtük bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Tebaadan vatandaşa geçiş sürecinin tamamen dinsel çağrışımlardan arındırıldığını söylemek yanıltıcı olur. Kuldan tebaaya, oradan da vatandaşa geçiş, dinsel bağlarla hesaplaşmayı içermekle birlikte, bu bağları tamamen dışlayan bir süreç değildir. Bu durum, ulus devletin teolojik bir geleneği açıkça reddetmesine karşın, bu geleneğin bazı unsurlarını seküler bağlamda yeniden ürettiğini göstermektedir.

14. Louis, Aralık 1770 tarihli fermanında, "Kralların donatıldıkları otorite Tanrısal Lütfun bir otoritelendirilmesidir; iktidarın kaynağı halkta değil Tanrıdadır ve krallar donatıldıkları iktidarı

hesabını yalnızca Tanrıya verirler” diyordu. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, eski imparatorluklar veya geleneksel dönemde otoritenin kaynağı, Tanrı, kozmos veya insanlardan ayrı değerlendirilen özel niteliklere sahip olma gibi akıl dışı temellendirmelere dayanıyordu. Buna karşılık, ulus devletin ortaya çıkışı modernizasyon ve kapitalizasyon süreçleri ile birlikte rasyonalite temelinde gerçekleşmiştir. Vatandaşlık bağlamında bu dönüşümün en önemli sonucu, modern ulus devletin, tebaayı vatandaş konumuna yükseltmesidir (Aslan, 2004: 87-88). Bu durumun ortaya koyduğu vatandaşlıktan anlaşılan ise; birey ile siyasal bir kuruluş olan devlet arasındaki politik birliği/anlaşmayı/bağı gösteren bir hukuksal bütündür. Vatandaşlık, aydınlanmanın temel bir ögesidir ve bu nedenle modernite projesinde önemli bir rolü vardır.

Her şeyden önce, vatandaşlık, bir bireyin bir siyasi topluluğa ait olması anlamına gelir ve bu siyasi topluluk, modern çağda ulus devlet olarak karşımıza çıkar. Ulus devletin bir üyesi olan vatandaşlar, belirli haklara veya ayrıcalıklara sahip olmanın yanı sıra bu hakların karşılığı olarak çeşitli görev ve sorumlulukları da üstlenirler. Hakların ayrıcalıklarla, görevlerin ise sorumluluklarla birlikte değerlendirilmesi, bu kavramların birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği anlamına gelir. Ulus devletin vatandaşlığı, hak ve sorumluluklarla sınırlandırılmış resmi bir üyelik formu olarak tanımlanır. Modern öncesi dönemlerde olduğu gibi artık vatandaşlık, cinsiyet veya dini aidiyet temelli ayrımlara tabi tutulmaz; tüm bireylere eşit üyelik esasına dayanır. Ancak bu aidiyet biçimleri sekülerleşerek ulus devlete vatandaşlık aidiyeti olarak kendini ortaya koyar. Kilise ve devletin ayrılması ile birlikte her türden dinsel aidiyeti bağlılığı reddeden vatandaş yeni bir bağlılık ve kimlikle ulus devletin kutsalı arasında yer bulur. Vatandaşlık, ulus devletin bireyler üzerinde kurduğu bir tür teolojik bağ olarak değerlendirilebilir. Bu bağ, bireyin siyasal topluluğa üyeliğini ifade ederken, aynı zamanda ona çeşitli haklar ve sorumluluklar yükler. Arendt (2014, s. 299), vatandaşlığı modern dünyadaki en temel hak olarak tanımlar; çünkü ona göre diğer tüm haklar, bu temel hakkın üzerine inşa edilir. Vatandaşlık yalnızca bir haklar bütünü değil, bireyin kamusal görünürlüğüne kazandığı siyasal bir eylem alanıdır. Arendt, vatandaşlığı pasif bir statüden ziyade, kişinin birlikte yaşadığı toplulukla ortaklık kurduğu aktif bir katılım biçimi olarak düşünür. Bu anlayış, vatandaşlığın kutsallaştırılmış, itaatkâr biçimiyle belirgin bir gerilim içindedir. Sadakat ve buyruk temelli vatandaş kurgusu, Arendt’in “kamusal alanda eyleyen özne” fikriyle çelişir. Bu nedenle kutsal vatandaşlık, vatandaşlığı edilgen ve simgesel bir sadakat ilişkisine indirgerken, Arendtçi yaklaşım vatandaşlığı özgürlükle özdeşleştirir. Vatandaşlık, bireyin yalnızca bir ulus devlete hukuki olarak bağlılığını değil, aynı zamanda o devlete karşı sadakatini ve siyasal topluluğun normlarına uygun hareket etme sorumluluğunu da içerir. Böylece vatandaşlık, bireyi hem siyasi bir özne hâline getirir hem de kolektif bir kimliğin parçası olarak şekillendirir. Siyasal iktidarda vatandaşlık temelinde siyasi bir öznedir. Ancak siyasal özneliğin bu biçimi, modern çağın ürünü olmakla birlikte, iktidarın kaynağına dair tarihsel-toplumsal tahayyüllerle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, vatandaşlık ve egemenlik ilişkisinin kavranabilmesi için siyasal iktidarın tarihsel meşruluk temellerine ve kutsallaştırılma biçimlerine geri dönmek gerekir.

Kutsal addedilen siyasi iktidar türlerinde, lider kutsal olmayan unsurlardan arındırılarak aşırı derecede yüceltilir ve kutsallaştırılır. Siyasal iktidarın gücü ele geçirmesi, zorlayıcı yetkiyi de kontrol altına alması anlamına gelir. Bu nedenle, yasa ve uygulama tek bir kaynaktan çıkar. Meşru şiddet kullanma yetkisi tamamen siyasal otoriteye aittir. İktidar, yetkisini kullanma aşamasına geçer ve toplumsal denetim iktidarın kontrolüne girer; böylece toplumu yöneten güç, halktan iktidara aktarılır. Kutsallığın sembolü olan kralın varlığı simgesel olarak ölümsüzleştirilir ve uygulama yetkisine kutsal bir anlam yüklenir. Bu durum, krallık ile kutsal

otoritenin temsilcisi olan papalık arasında uzun sürecek bir mücadeleyi de başlatır. Devlet, dinsel iktidara sahip olmaya çalışırken Kilise de siyasal iktidarı ele geçirme çabasına girer. Bu sürece laikleşme adı verilir. Modern seküler devletin bu kutsallaştırılmış siyasal otorite geleneğiyle olan sürekliliğini anlayabilmek için, bu meşruiyet kurgusunun erken tarihsel kökenlerine bakmak gerekir. Eğer laikleşme, cismani olan ile kutsal olanın ayrılması anlamına geliyorsa, bu iddianın tarihi gerçeklerle örtüşmediği söylenebilir. Çünkü yasa ile onun uygulanması ancak devletsiz ya da kutsallaştırılmış topluluklarda birbirinden ayrı tutulmuştur. Örneğin, VIII. yüzyıla kadar Katolik Kilisesi'nin görüşü, kutsal olan ile dünyevi olanın kesin bir şekilde ayrılması gerektiği yönündeydi. Kiliseye göre, bu iki gücü birleştirmek ancak şeytana hizmet eden bir düşünce olabilirdi. Ancak tarihsel süreç göstermiştir ki kurumsal siyasi iktidarın gelişimiyle birlikte yasa ve uygulama ayrımı ortadan kalkmıştır. Laikliğin, dünyevi olan ile kutsal olanın bağımsızlaştırılmasından ziyade, bu iki gücün birleştirilmesi süreci olduğu görülmektedir. Kurumsal siyasi yapı, yasa koyma ve uygulama gücünü bir araya getirerek buna Kuvvetler Birliği adını vermiştir.

Bu gelişme sonucunda, kutsal olan ile kutsal olmayan arasındaki ayrım bozulmuş ve daha önce bölünmemiş toplumlardaki gerçek Kuvvetler Ayrılığı kavramı ortadan kaldırılmıştır. Kurumsallaşma süreci, bu ayrılığı tamamen yok etmiş ve güçleri birbirinden ayrılmayacak şekilde birleştirmiştir. Jean-Rousseau'nun toplumsal sözleşme teorisi, modern siyasi düşüncenin temel taşlarından biridir. Rousseau'ya göre, devletin meşruiyeti ve siyasi otoritesi, bireylerin bir kısmı özgürlüklerinden vazgeçmesi ve bu özgürlüklerin kalan kısmını korumak için devlete boyun eğmesiyle mümkündür. Bu sözleşme, bireyi vatandaş yaparken modern devletin temellerini atar. Ancak moderniteyle birlikte vatandaşlık, hukuki bir statünün ötesine geçerek, ulus devletlerin sınırlarını çizen ve kimlik ekseninde anlam kazanan kutsal bir olgu hâline gelmiştir. Her birey, kendi haklarını topluma devrettiği anda, bu hakların korunmasını devlete bırakmış olur. Bu süreçte, birey sadece bir topluluk üyesi değil, aynı zamanda bu topluluğun moral ve siyasi bir parçası hâline gelir (Rousseau, 2002, s. 58). Rousseau'nun bu anlayışı, bireyin politik topluluğa kendi rızasıyla katılması fikrini merkeze alarak, modern ulus-devletin bireyle kurduğu yeni hukuki ve ahlaki ilişki biçiminin kurucu teorik zeminlerinden birini oluşturmuştur. Bu kuramsal yaklaşım, vatandaşlık kavramının hem hukuki bir statü hem de siyasal sadakat ve kolektif aidiyetin ifadesi olarak tanımlanmasına zemin hazırlamıştır.

Modern ulus devletler, bireyleri kulluk statüsünden çıkararak vatandaşlık statüsüne yükseltmiş, vatandaşlık kavramını bireyin devlete olan sadakatini tanımlayan bir araç hâline getirmiştir. Bu durum, modern ulus devletin seküler yapısına rağmen, kutsallık içeren bir vatandaşlık anlayışı inşa ettiğini göstermektedir. (Turner, 1994, s. 155). Ulus devletin egemenliği, dinsel bağlardan bağımsız gibi görünse de, bu egemenlik seküler bir kutsallıkla desteklenmiştir. Vatandaşlık, birey ile devlet arasındaki ilişkinin kutsallaştırıldığı bir mekanizma olarak işlev görmüştür. Modern anayasa, vatandaşlık kavramının hukuki temelini oluştururken, aynı zamanda devleti güvence altına alan bir kutsal metin işlevi görür (Poggi, 2007, s. 140). Anayasa ulus devletin kutsal metnidir ve bu metin vatandaşlığı da temel düzenleyici yegâne metin olarak kabul eder. Tarihsel süreçte vatandaşlık, modern devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte önemli bir dönüşüm yaşamış ve kritik bir kırılma noktasına ulaşmıştır. Bu kırılma, vatandaşlığın bireyler arasındaki ilişkilerden ya da belirli ayrıcalıklı gruplardan ziyade, doğrudan devletin varlığı ve işleyişiyle tanımlanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu yeni yaklaşım, bireyin vatandaşlık statüsünü tarihsel bağlamından kopararak devletle kurduğu ilişkiye dayalı yeni bir zemine oturtmuştur. Bu bakımdan birey ile devlet arasındaki ilişkiyi belirleyen temel unsur, “yasa yapım sürecinin

çerçevesini çizen yasalar” olarak tanımlanabilecek anayasalardır. Anayasa, bireylerin hak ve sorumluluklarını düzenleyerek, bireylerin üzerinde bir otorite olarak devleti tanımlar ve onun meşruiyetini güvence altına alır. Böylece devlet, anayasal düzenle kendisini hem bireyler karşısında hem de toplumsal yapılar içinde koruma altına almış olur (Pierson, 2011, s. 35-36). Vatandaşlığa kabul ve vatandaşlıktan çıkarma süreçleri de modern ulus devletlerde bir tür “kutsal ritüel” olarak işlev görür ve bu yönüyle, geleneksel dini bağlamlarda görülen dine giriş veya dinden çıkarılma ritüellerine benzetilebilir. Marshall ve Bottomore’a (2000, s. 67) göre, vatandaşlık, ulus devletlerin sınırlarını çizen bir kimlik statüsü olarak, yalnızca bireylerin dâhil edilmesi değil, aynı zamanda dışlanması için bir mekanizma işlevi görür. Bu bağlamda, vatandaşlık, hem bireylerin ulusal topluma entegre edilmesi hem de ulusal kimlik normlarına uymayanların dışlanmasını sağlayan bir araç olarak işlevsellik kazanır. Modern devletin vatandaşla kurduğu ilişki, yalnızca yasalar aracılığıyla değil, bireyin davranış kalıplarını yönlendiren kültürel ve ahlaki kodlar üzerinden de biçimlenir. Michel Foucault’nun “yönetimsellik” kavramı, modern iktidarın vatandaşı gözetim altında tutmak yerine, kendi öznesi hâline getirme stratejisine işaret eder. Bu çerçevede vatandaşlık, bir yasal statü olmaktan çok, bireyin içselleştirilmiş sadakat düzeni içinde konumlandığı bir özneleşme biçimine dönüşür. Sekülerleşmiş kutsallık burada, vatandaşlık görevlerinin doğal ve meşru addedilmesini sağlayan bir sembolik alan yaratır (Foucault, 2013).

Modern vatandaşlık, hukuki bir statünün ötesinde, ritüeller ve semboller aracılığıyla pekiştirilen bir bağlılık biçimidir. Bayraklar, ulusal marşlar, anıtlar ve milli günler, vatandaşlık kimliğini inşa eden ve ulus devletin kutsallığını ifade eden önemli araçlardır. Örneğin, milli bayraklar, ulusal kimliğin somut bir ifadesi olarak özgürlük, demokrasi veya kardeşlik gibi değerleri temsil ederken, ulusal marşlar vatandaşların ortak bir duyguda birleşmesini sağlar. Anıtkabir gibi anıtlar ve milli bayramlar ise ulusun tarihsel hafızasını canlı tutar ve ulusal kimliğin nesiller boyu aktarılmasına katkı sağlar. Türkiye’de bayrak ve İstiklal Marşı, bu bağlamda toplumsal dayanışmanın ve vatandaşlık kimliğinin güçlenmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Akşin’in (2018) bu konudaki çalışması, bu sembollerin etrafında gerçekleştirilen ritüellerin ulusal kimliği pekiştiren işlevini ortaya koyar. Milliyetçi anlatılar, ulusun tarihi ve geleceği hakkında kurgusal bir bağlam sunarak vatandaşlığın bir aidiyet olmanın ötesinde, aynı zamanda kutsal bir bağ olarak algılanmasını sağlar (Hobsbawm & Ranger, 1983, s. 1-14). Bu tür ritüel ve sembollerle desteklenen vatandaşlık, bireylerin ulus devletle ilişkisini hukuki bağlılık düzeyinden çıkararak daha derin bir toplumsal ve kültürel anlam kazandırır. Tüm bu tarihsel ve kuramsal izlekte görüldüğü üzere, modern ulus devlet vatandaşlık kurumunu yalnızca hukuki bir statü olarak değil, aynı zamanda seküler kutsallığın taşıyıcısı olan bir aidiyet rejimi olarak inşa etmektedir.

6. Sonuç

Bu makale, modern ulus-devletin vatandaşlık kavramını nasıl kutsallaştırdığını ve bu kutsallaştırmanın seküler bir çerçevede nasıl yeniden üretildiğini ele almıştır. Vatandaşlık, yalnızca hukuki bir statü değil, aynı zamanda bireyin devlete olan bağlılığını kutsal bir aidiyet biçimine dönüştüren ideolojik bir yapıdır.

Modern ulus devlet, köklerini Fransız ve Amerikan Devrimlerinin siyasal ve toplumsal dönüşümlerinden alarak tarih sahnesine çıkmış, egemenlik kavramıyla birlikte kurguladığı vatandaşlık anlayışıyla toplumsal yapıları yeniden şekillendirmiştir. Modern devletin vatandaşlık anlayışı, hem seküler bir sistemin ürünü olarak yüzeye çıkmış hem de kökenlerini teolojik geleneklerden alarak kutsallaştırılmış bir nitelik kazanmıştır. Modern devletin vatandaşlık

anlayışı, yalnızca hukuki bir statü değil, aynı zamanda seküler bir kutsallık üretimidir. Asad, Taylor, Schmitt gibi düşünürlerin de belirttiği gibi, sekülerleşme süreci dinin tamamen ortadan kalkması değil, onun yeni bir biçimde yeniden düzenlenmesidir. Seküler kutsallık; anayasa, bayrak, milli marş gibi unsurlar aracılığıyla kurumsallaşır. Vatandaşlık ise bu unsurların etrafında şekillenen bir sadakat ilişkisi hâline gelir. Birey devlete sadece bağlılık göstermeye değil, aynı zamanda onun kutsallığını içselleştirmeye de zorlanır.

Vatandaşlık, modern ulus-devlet yapısı içinde bireylerin hak ve yükümlülüklerini belirleyen hukuki bir statünün ötesinde, ulusal kimliğe bağlılığı ve onun kutsallığını içselleştirmeyi gerektiren teolojik bir çerçeve olarak da yapılandırılmıştır. Rousseau'nun "genel irade" anlayışı, bireyin özgürlüklerini kolektif bir irade uğruna feda etmesini savunarak vatandaşlığın ahlaki boyutunu kurucu zemine yerleştirir. Bu yaklaşım, vatandaşlık statüsünü siyasal bir aidiyet olmanın yanında bir inanç meselesi hâline de getirir. Hallaq'ın "kurucu şiddet" kavramı, bu dönüşümün anlaşılmasında belirleyicidir; modern devlet otoritesini yalnızca hukukla değil, aynı zamanda kutsallıkla da meşrulaştırır. Böylece vatandaşlık, seküler bir toplumsal normdan ziyade, teolojik izler barındıran bir ahlaki yükümlülüğe evrilir. Bu dönüşüm, vatandaşlık bağlarının rasyonel sözleşmelerin ötesinde, semboller, ritüeller ve kolektif imgelerle güçlendirilmesini zorunlu kılar. Anderson'un belirttiği üzere, ulus, bireyler arasında fiziksel temas olmaksızın inşa edilen bir birlikteliktir; vatandaşlık ise bu hayali yapının duygusal ve ideolojik taşıyıcısı olarak rol üstlenir. Bu bağlamda, bayrak, marş ve anıt gibi unsurlar, vatandaşlık kimliğinin simgesel temsilleri olmanın yanı sıra, ona kutsal bir anlam yükleyen araçlara dönüşür.

Bu kutsallaştırma süreci, bireylerin vatandaşlığı bir onur meselesi ve devlete karşı nihai fedakârlığı gerektiren bir statü olarak görmelerine neden olur. Vatandaşlık, bu anlamda bir dönüşüm geçirerek, bireyin kimliğini devlete adamasını talep eden bir yapı haline gelir. Vatandaşlık kavramının modern ulus devlet yapısı içerisindeki bu anlamı, dışlama mekanizmalarını da beraberinde getirir. T. H. Marshall, vatandaşlığın dâhil etme kadar dışlama amacına da hizmet ettiğini ortaya koyar. Vatandaşlık, belirli bir ulusal kimliğe uymayan bireyleri sistem dışında bırakırken, ulus devletin egemenlik alanını genişletmesine olanak tanır (Marshall, 2000). Bu durum, modern vatandaşlık anlayışının demokrasi ve eşitlik söylemleriyle tezat oluşturan bir çelişkinin de gözler önüne serer. Günümüzde dijitalleşme ve postmodern bireyselleşme süreçleri, vatandaşlık anlayışında köklü değişimlere neden olmuş, ulus devletlerin vatandaşlık kavramı üzerindeki egemenliğini sarsan yeni bir katılım pratiği geliştirmiştir. Modern devletin teolojik inşası bağlamında kutsallaştırılan vatandaşlık, bireylerin ulus devlete bağlılığını sağlayan ideolojik bir araç olarak işlev görmüştür. Ancak, dijitalleşme ve postmodern bireyselleşme süreçleri bu bağlılık ilişkisini dönüştürmüştür. Günümüzde vatandaşlık, dijital platformlarda küresel ölçekte bir "katılım" pratiği haline gelmiştir. Bu dönüşüm, klasik anlamda devletin vatandaş üzerindeki mutlak egemenlik alanını zayıflatmakta ve bireysel kimliklerin ön plana çıktığı bir vatandaşlık anlayışına zemin hazırlamaktadır. Chul Han'ın vurguladığı gibi, dijital çağda bireyler, "dijital sürüler" içinde görünürde özgür, ancak algoritmaların yönlendirmesi altında tepkisiz bir kitleye dönüşmektedir. Dolayısıyla modern devletin kutsal vatandaşlık inşası, dijital platformlarda yerini, bireylerin "ilgiyi yönlendirme" ve "trendlere katılma" biçiminde ortaya çıkan, daha akışkan bir vatandaşlık algısına bırakmaktadır. Sonuç olarak, modern vatandaşlık, sekülerleştirilmiş bir kutsallık biçimi olarak ulus-devletin ideolojik bir aracına dönüşmüştür. Bu dönüşüm bireyin kimliğini yeniden tanımlarken, onu kolektif çıkarlar uğruna sınırlandırır. Vatandaşlık artık sadece bir hak değil, içselleştirilmiş bir sadakat, sembolleştirilmiş bir görev ve

ideolojik bir yükümlülüktür. Bu nedenle, vatandaşlık olgusu hem siyasal hem de kültürel boyutlarıyla yeniden düşünölmeli ve tartışılmalıdır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A., & Çulha-Zabçı, F. (2005). *Kral-devletten ulus-devlete*. İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. ve Köker, L. (2004). *Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*. İletişim Yayınları.
- Akşin, S. (2018). *Türkiye tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1980-2008*. İletişim Yayınları.
- Akyel, D. (2015). Dijital vatandaşlık ve Türkiye. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(4), 115-138.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin yayılması ve kökenleri* (çev. İ. Savaşır). Metis Yayınları.
- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin kaynakları 3: Totalitarizm* (çev. İ. Serin). İletişim Yayınları.
- Asad, T. (2020). *Sekülerliğin biçimleri, Hristiyanlık, İslamiyet ve modernlik* (çev. F. B. Aydar). Metis Yayınları.
- Aslan, C. (2004). *Birey-toplum-devlet (etnisite)*. Karahan Yayınları.
- Aydın, S. (1993). *Modernleşme ve milliyetçilik*. Gündoğan Yayınları.
- Bal, İ. (2009). *Vatandaşlık ve demokrasi*. İletişim Yayınları.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (1993). *İrk, ulus, sınıf, belirsiz kimlikler* (çev. N. Ökten). Metis Yayınları.
- Bellah, R. (1967). Civil religion in America. *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, 96, 1-21.
- Boratav, K. (1998). *Türkiye iktisat tarihi 1908-1985*. İletişim Yayınları.
- Brubaker, W. R. (2009). *Fransa ve Almanya'da vatandaşlık ve ulus ruhu* (çev. V. Pekel). Dost Kitabevi.
- Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik* (çev. N. Satı). Ayrıntı Yayınları.
- Can, İ. (2013). Türk ulusal kimliğinin inşasında milli eğitim ideolojisinin rolü [The role of the ideology of national education in the construction of Turkish national identity]. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 1(1), 123-147.
- Coşkun, V. (2009). *Ulus-devletin dönüşümü ve meşruluk sorunu*. Liberte Yayınları.
- Ercins, G., & Buldur, İ. (2020). Teoloji-politik felsefe ilişkisi kaskacında egemenlik kavramının schmittyen analiz. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16(58), 107-128.
- Esposito, R. (2009). *Communitas: The origin and destiny of community*. Stanford University Press.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus*. (çev. F. Taylan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve ulusçuluk*. (çev. B. E. Behar & G. G. Özdoğan). İnsan Yayınları.
- Gökçen, A. (2012). Ulus-devletin iflasına rağmen vatandaşlığın yükselişi. *OPUS*, 3, 104-120.
- Han, B. C. (2023). *Sürünün İçinde, Dijital Dünyaya Bakışlar* (Çev. Z. Sarıkartal), İnka Yayınları.
- Heater, D. (1990). *Citizenship: The civic ideal in world history, politics and education*. London: Longman.
- Hobsbawm, E. J. (1995). *1780'den günümüze millet ve milliyetçilik: Program, mit ve gerçeklik* (çev. O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2014). *Devrim çağı: 1789-1848* (çev. B. S. Şener). Dost Kitabevi Yayınları.
- Hobsbawm, E. J., & Ranger, T. (Eds.). (1983). *The invention of tradition*. Cambridge University Press.
- Kahn, P. (2011). *Political theology: Four new chapters on the concept of sovereignty*. Columbia University Press.
- Leca, J. (1998). *Neden söz ediyoruz? Uluslar ve milliyetçilikler* (çev. S. İdemen). Metis Yayınları.
- Marshall, T. H., & Bottomore, T. (2000). *Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar* (çev. A. Kaya). Gündoğan Yayınları.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Stansbury, M. (2003). *Virtual inequality: Beyond the digital divide*. Georgetown University Press.
- Nancy, J.-L. (1991). *The inoperative community*. University of Minnesota Press.
- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the internet worldwide*. Cambridge University Press.
- Pierson, C. (2011). *Modern devlet* (çev. B. Erdoğan & N. Kutluğ). Chiviyazıları Yayınevi.
- Poggi, G. (2007). *Devlet: Doğası, gelişimi ve geleceği* (çev. A. Babacan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rousseau, J.-J. (2002). *The social contract*. Dover Publications.

- Saygılı, A. (2010). Modern devlet'in çıplak sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001594
- Schmitt, C. (2014). *Siyasal ilahiyat* (çev. A. Emre Zeybekoğlu). Dost Kitabevi.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların etnik kökeni* (çev. S. Bayramoğlu & H. Kendir). Dost Kitabevi.
- Smith, A. D. (2004). *Milli kimlik*, (çev. Bahadır Sina Şener). İletişim Yayınları.
- Turner, B. S. (1994). *Citizenship and social theory*. SAGE Publications.
- Uygun, O. (2003). *Hukukun temel kavramları ve egemenlik*. Beta Yayınları.
- Üstel, F. (2004). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Weber, M. (1985). *Protestan ahlâk ve kapitalizmin ruhu* (çev. Z. Aruoba). Hil Yayınları.

Extented Abstract

The rise of the modern nation-state has been a central topic of debate in political science and sociology. At the core of these discussions lies the sanctification process of citizenship, one of the fundamental pillars of the nation-state. Despite being a product of modernity, the nation-state carries traces of theological heritage. This is especially evident in the sanctity attributed to the concept of citizenship. Modern nation-states have transformed citizenship from a mere legal status into an ideological tool that reinforces individuals' loyalty to the state and homogenizes national identity. In this process, citizenship serves a dual function: it acts as a mechanism for fostering social integration while also excluding certain groups.

By defining a specific community as a "nation," the nation-state grants citizenship status to its members. However, this status extends beyond merely delineating legal rights and responsibilities; it also serves as an ideological bond and a marker of identity. Citizenship emerges as a fundamental mechanism that ensures national unity. Rousseau's theory of the social contract provides a crucial framework for understanding this sanctification process. According to Rousseau, individuals relinquish certain freedoms in exchange for attachment to the state, which, in turn, legitimizes the state. The social contract transforms individuals into members of a political community, elevating citizenship to a sacred bond that maintains national unity. However, this ideological approach also leads to the exclusion of certain groups. Citizenship, as a status defining national identity, becomes an ideological tool of the nation-state, aiming to ensure national unity while marginalizing groups that do not conform to the established national identity. This duality highlights the unifying and divisive power of modern nation-states.

Max Weber's analysis of the Protestant ethic provides a valuable framework for understanding the ideological structure of the modern state. According to Weber, values such as hard work, frugality, and rationality, which are central to Protestant ethics, contributed significantly to the development of modern capitalism. These values also laid the foundation for the rational bureaucratic structure of the modern state and played a key role in the sanctification of citizenship. The ideal of a diligent, productive, and loyal citizen became the ideological model of the modern nation-state. This ideal encouraged individuals to serve the purposes of the state, framing citizenship not merely as a status but also as a moral obligation.

Benedict Anderson's concept of "imagined communities" underscores that nations are not natural communities but modern constructs built around language, culture, and shared history. According to Anderson, the spread of print capitalism facilitated the formation and dissemination of national consciousness. Even without physical acquaintance, individuals united around a common identity. This development strengthened the ideological structure of the nation-state, playing a vital role in the sanctification of citizenship. National symbols, national anthems, heroic narratives, and collective memory served as key elements that connected citizens and fostered a sense of national identity. Bellah's concept of civil religion explains how modern nation-states legitimize themselves by reinforcing individuals' sense of belonging through national symbols and rituals. National flags, anthems, monuments, and national holidays serve as ideological tools that enhance citizens' loyalty to the state and promote social cohesion. These symbols provide citizens with a sense of shared purpose and meaning, binding them together under a unified national identity. Civil religion replaces traditional religious devotion with loyalty to the nation and state, playing a crucial role in legitimizing modern nation-states.

The modern nation-state redefined the sacred within a secular framework, ensuring individuals' social belonging. In this process, citizenship became a mechanism that elevated the relationship between the individual and the state to a metaphysical level. Carl Schmitt's analysis of sovereignty reveals that despite its secular appearance, the modern state retains its theological roots, which influence the sanctification of citizenship. According to Schmitt, while the modern nation-state claims to derive its sovereignty from the nation, this sovereignty is, in fact, rooted in a form of religious sanctity. Citizenship represents the embodiment of this sovereignty, symbolizing the citizen's loyalty to the state and, thus, reinforcing the legitimacy of the state. This perspective exposes the theological foundations underlying the ostensibly secular structure of the modern nation-state.

In contemporary times, however, digitalization and postmodern individualization are transforming traditional notions of citizenship. Digital platforms and global interactions enable individuals to establish connections with non-state actors, making citizenship more fluid and individual-centered. Byung-Chul Han's argument that individuals appear free in the digital age but are, in reality, directed by algorithms into passive collectives suggests a weakening of the classical concept of citizenship. This emerging form of digital citizenship allows individuals to participate actively beyond the boundaries of the nation-state, thereby undermining the traditional sovereignty of the nation-state. In the digital era, citizenship transcends its traditional definition as belonging to a particular nation and extends to participation in global networks and digital communities.

In conclusion, the emergence of the modern nation-state and the sanctification of the concept of citizenship represent a complex and multifaceted sociological phenomenon. Citizenship has functioned as both a unifying mechanism that fosters social cohesion and an exclusionary tool that marginalizes certain groups. The analyses of thinkers such as Weber, Anderson, Bellah, and Schmitt help elucidate this sanctification process and the theological roots of the nation-state. Meanwhile, contemporary developments such as digitalization and globalization raise new questions about the future of citizenship. The legitimacy of the modern nation-state and the evolving concept of citizenship will remain significant fields of inquiry in sociology and political science. Understanding how citizenship will be redefined in the future and what role the nation-state will play in this process are crucial questions that will shape future research in these fields.